

### Deca i zlostavljanje životinja – kriminološki, viktinološki i krivičnopravni aspekti

ANA BATRIĆEVIĆ\*

*Zlostavljanje životinja predstavlja kompleksan socijalni, psihološki, kriminološki, viktinološki i pravni fenomen, čija težina raste kada se kao učinilac ili posmatrač nasilja prema životinjama pojavi dete. Etiologija i fenomenologija zlostavljanja životinja ukazuju da se ono preklapa sa različitim devijantnim, delinkventnim i kriminalnim aktivnostima, uključujući i fizičko, emotivno i seksualno nasilje u porodici i široj zajednici, zloupotrebu alkohola i opojnih droga, nezakonito kockanje i klađenje i pripadnost dece i mladih uličnim bandama. Autorka razmatra osnovne uzroke, povode i motive zlostavljanja životinja od strane dece, kao i razoran uticaj izlaganja dece scenama zlostavljanja životinja na njihovo delinkventno ponašanje u budućnosti. Ona naglašava povezanost zlostavljanja životinja i nasilja u porodici, analizira položaj deteta kao neposredne i posredne žrtve u takvim situacijama. Takođe, autorka procenjuje efikasnost postojećih mehanizama prevencije i državne reakcije na takva ponašanja i predlaže, kao potencijalne uzore, rešenja koja su prihvaćena u uporednom pravu.*

**Ključne reči:** deca, zlostavljanje životinja, nasilje u porodici, žrtve, društvena reakcija.

#### Uvod

Iako principi savremene biocentrične etike (Visković, 2009: 323) i brojni međunarodni i nacionalni pravni izvori nalažu čoveku dužnost humanog odnosa prema životinjama, ubijanje i zlostavljanje životinja sprovedeno na najrazličitije načine i podstaknuto najraznovrsnijim motivima i dalje je deo

---

\* Ana Batrićević je istraživač-saradnik na Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu. E-mail: ana.batricevic@yahoo.com

svakodnevice. Međutim, problematika ljudske okrutnosti prema životinjama, a naročito prema kičmenjacima, koji nesporno mogu osećati bol, patnju, strah i stres (Paunović, 2004: 64) prevazilazi okvire njihove zaštite i dobrobiti, kao i interese očuvanja životne sredine i tesno je isprepletana sa nasiljem u međuljudskim odnosima.

Zlostavljanje životinja definiše se kao „društveno neprihvatljivo ponašanje kojim se namerno prouzrokuje nepotreban bol, patnja, neprijatnost i (ili) smrt životinje“ (Ascione, 1993: 228; Ascione, Shapiro, 2009: 570). Kao i ljudi (a posebno deca) i životinje mogu biti podvrgnute fizičkom, seksualnom i emotivnom zlostavljanju i zlostavljanju putem grubog zanemarivanja dužnosti koje čovek ima prema njima (Aleksić, Jović, 2008: 217–219), te se mogu uočiti i neke zajedničke odlike nasilja prema životinjama i nasilja prema ljudima. U oba slučaja, žrtva (čovek), odnosno objekt radnje (životinja)<sup>1</sup> oseća isti bol, patnju strah i stres, u oba slučaja žrtva te osećaje fizički pokazuje, omogućavajući drugima da saosećaju sa njom, stavlja učiniocu do znanja da joj pričinjava zlo i u oba slučaja zlostavljanje može za krajnji ishod imati smrt (Ascione, 2001: 2–3). U tom smislu, iako se primarno svrstava u ekološka krivična dela (Jovašević, 2009: 245), ubijanje i zlostavljanje životinja istovremeno treba sagledati i kao segment sveukupnog nasilničkog kriminaliteta u jednom društvu.

Mnoga istraživanja iz oblasti psihologije i socijalne patologije potvrdila su postojanje kompleksnih uzročno–posledičnih odnosa između ubijanja i zlostavljanja životinja i drugih devijantnih, delinkventnih i kriminalnih ispoljavanja pojedinaca (Beirne, 2004: 41 i 46 i Ascione, Shapiro, 2009: 569 i 574). Ono se pre svega dovodi u vezu sa fizičkim, seksualnim i emotivnim nasiljem prema članovima porodice, a naročito prema licima koja su nemoćna, odnosno zbog svog psihofizičkog stanja onemogućena da pruže adekvatan ili bilo kakav otpor učiniocu (deca, stara ili bolesna lica, osobe ometene u razvoju ili druga lica koja su u odnosu zavisnosti prema učiniocu) (Ascione, Shapiro, 2009: 572). Zlostavljanje životinja takođe se povezuje sa nasilničkim ponašanjem pojedinca prema članovima šire društvene zajednice, ali i sa vršenjem težih krivičnih dela kao što su krivična dela protiv života i tela, nezakonito posedovanje ili promet oružja i municije ili opojnih droga, kao i sa zloupotrebom alkohola i opojnih droga, pripadništvom mladih uličnim bandama (gan-

---

<sup>1</sup> Pojedini autori i za životinje koje su bile podvrgnute zlostavljanju koriste izraz „žrtva“ (*victim*), a za slučajeve zlostavljanja životinja „slučajevi u kojima su životinje bile viktimizirane“ (*criminal cases where animals have been victimized*) (Striwing, 2002: 94).

govima) i ilegalnim kockanjem tj. klađenjem<sup>2</sup> (Ortiz, 2010: 40). Pritom se ne može sa sigurnošću utvrditi smer u kome se takvo nasilje razvija, odnosno da li nasilje prema životinjama prethodi nasilju prema ljudima (te se može smatrati prediktorom delinkventnog ili kriminalnog ponašanja) ili se javlja kao nje-gova posledica, odnosno pokazatelj ili simptom (Beirne, 2004: 52).

Okrutnost prema životinjama ispoljena u najranijem životnom dobu, ali i nevoljno prisustvovanje dece scenama zlostavljanja životinja u njihovom najbližem okruženju i direktna ili indirektna viktimizacija dece do koje u takvim situacijama dolazi, po pravilu se međusobno preklapaju čineći kompleksnu „mrežu nasilja“. Njene posledice po psiho–fizički razvoj deteta su razorne, nezavisno od toga da li je ono učinilac takvog nasilja ili svedok ili indirektna žrtva zlostavljanja životinja. Situacija je još drastičnija ukoliko se jedno isto dete istovremeno nađe i u ulozi zlostavljača životinje i u ulozi posmatrača nasilja prema životinji ili drugim članovima porodice ili ako je uz to i samo žrtva porodičnog ili vršnjačkog nasilja.

## **Deca kao učinioci nasilja prema životinjama–fenomenologija i etiologija**

U poslednjih nekoliko decenija, u mnogim državama sveta može se uočiti trend porasta broja krivičnih dela protiv života i tela (Ignjatović, 2009: 5), a posebno ubistava učinjenih od strane maloletnika u krivičnom pravnom smislu, odnosno lica uzrasta od 14 do 18 godina<sup>3</sup>, pa čak i dece u krivičnom pravnom smislu, odnosno lica koja nisu navršila 14 godinu života<sup>4</sup> (Škulić, 2003: 286). Izuzetak od ovog negativnog trenda predstavljaju Sjedinjene Američke Države. Iako je stopa maloletničkog nasilničkog kriminaliteta u ovoj zemlji znatno viša od one koja je zabeležena u drugim razvijenim zemljama (Howell, 2003: 14), ona od 1994. godine konstantno opada, dostižući nivo koji je imala sedamde-

<sup>2</sup> Ilegalno kockanje i klađenje kao i nezakonito posedovanje ili promet oružja, municije i popjnih droga česti su pratioci priređivanja borbi pasa, koje predstavljaju svojevrsan oblik zlostavljanja životinja. Više o borbama pasa videti u: Batrićević, A. (2010) Borbe pasa kao teži oblik krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja, Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja vol. XXIX, br. 1-2. str. 211-227.

<sup>3</sup> Čl. 3. st. 1. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnom pravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005

<sup>4</sup> Čl. 2.

setih godina dvadesetog veka (Snyder, Sickmund, 2006: 63–65). Zbog karakteristika objekta radnje, ali i načina i okolnosti pod kojima se zlostavljanje životinja sprovodi, samo mali broj slučajeva zlostavljanja životinja se evidentira u zvaničnim statistikama (Beirne, 2004: 49), te se procenjuje da u ovoj oblasti postoji značajan procenat „tamnih brojki kriminaliteta“. Ipak, može se osnovano pretpostaviti da i taj vid nasilja ne zaostaje za opštim uzlaznim trendom.

Pojedini slučajevi zlostavljanja životinja od strane dece u širem smislu, odnosno, prema odredbama Konvencije o pravima deteta, lica uzrasta do 18 godina<sup>5</sup>, pa i adolescenata, odnosno lica koja nisu navršila 26 godina života (Čirić, 2004: 267), pokazuju da su i tako mlade osobe u stanju da ispolje ekstremnu okrutnost. Zakopavanje žive štenadi, spaljivanje pasa, prebijanje pitomog magarca u zoološkom vrtu, usmrćenje psa kasapljenjem sekirom<sup>6</sup>, pucaanje na psa iz vatrenog oružja<sup>7</sup>, seksualno zlostavljanje mačke<sup>8</sup> ili pasa<sup>9</sup> i rasparanja psa baštenskim makazama<sup>10</sup> samo su neki od drastičnih primera. Kada takav slučaj odjekne u medijima, uobičajena reakcija javnosti svodi se na pitanje: „Zašto bi neko to uradio?“ (Ascione, 2001: 5).

Za zlostavljanje životinja od strane dece navodi se niz motiva, od kojih su mnogi razvojnog karaktera: radoznalost ili istraživanje, pritisak vršnjaka, podizanje raspoloženja (u smislu otklanjanja dosade ili depresije), seksualno zadovoljenje (bestijalnost), prinuda od strane odraslih<sup>11</sup>, vezanost za životinju, fobije, samopovređivanje, vežbanje za nasilničko ponašanje prema ljudima, ali i iden-

---

<sup>5</sup> Čl. 1. Konvencija o pravima deteta, Videti: Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, „Službeni list SFRJ „Međunarodni ugovori“ br. 15/ 1990 i „Službeni list SRJ – „Međunarodni ugovor“ i, br. 4/1996 i 2/ 1997.

<sup>6</sup> Videti slučaj br. 17081 od 13.12.2010. godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/17081/WA/US/>, pristup: 27.07.2011. godine.

<sup>7</sup> Videti slučaj br. 16593 od 01.11.2010. godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/16593/NC/US/>, pristup: 27.07.2011. godine.

<sup>8</sup> Videti slučaj br. 16054 od 16.01.2010. godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/16054/NS/CA/>, pristup: 27.07.2010. godine.

<sup>9</sup> Videti slučaj br. 15716 od 01.08.2009. godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/15716/IA/US/>, pristup: 27.07.2011. godine.

<sup>10</sup> Videti slučaj br. 16389 od 01.12.2009. godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/16389/TX/US/>, pristup: 27.07.2011. godine.

<sup>11</sup> Kao primer takvog postupanja može se navesti slučaj u kome je majka prisilila svog dvanaestogodišnjeg sina zbog loših ocena u školi da čekićem ubije svog kućnog ljubimca hrčka. Videti: slučaj br. 16096 od 15.01.2010. godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/16096/GA/US/>, pristup: 27.07.2011. godine.

tifikacija deteta sa osobom koja ga zlostavlja, posttraumatska igra i imitacija osoba iz svog okruženja. (Ascione, Thompson, Black, 1997: 170–177). Poslednja tri motiva imaju naročit značaj budući da ukazuju na prethodnu viktimizaciju deteta, te mogu poslužiti kao prilično pouzdani signali da je i ono žrtva nasilja – po pravilu porodičnog ili vršnjačkog, o čemu će posebno biti reči.

Situacije u kojima deca čine nasilje prema životinjama porede se sa fenomenom podmetanja požara u najranijem uzrastu. Obe pojave smatraju se simptomom poremećaja ponašanja (*conduct disorder*), mogu predstavljati odraz razvojnih promena, mogu imati iste etiološke faktore, često se praktikuju potajno i smatraju se ranim signalima kasnijih psihičkih problema (Ascione, 2001: 6). Pojedini autori smatraju da su i sklonost deteta ka zlostavljanju životinja i sklonost ka izazivanju požara bihevioralni faktori koji čine deo tzv. „homicidalne trijade“ i predstavljaju pouzdane prediktore nasilničkog kriminalnog ponašanja (Hellman, Blackman, 1966: 1431–1435).

Analogno tipologiji podmetanja požara od strane dece, sačinjena je i tipologija zlostavljanja životinja, koja uključuje tri grupe slučajeva. Prvu grupu čine slučajevi zlostavljanja radi istraživanja ili iz radoznalosti (*exploratory or curious animal abuse*). Tu po pravilu spadaju deca predškolskog uzrasta ili deca koja pohađaju niže razrede osnovne škole i koja su pod slabim roditeljskim nadzorom i bez adekvatnog obrazovanja i vaspitanja u oblasti humanog odnosa prema životinjama, a naročito prema kućnim ljubimcima ili napuštenim životinjama. U drugu grupu su svrstani slučajevi patološkog zlostavljanja (*pathological animal abuse*). Ovu vrstu zlostavljanja životinja po pravilu čine starija deca i kod njih takvo ponašanje može biti protumačeno kao simptom psihičkih poremećaja različite težine. Treća grupa obuhvata takozvano delinkventno zlostavljanje životinja (*delinquent animal abuse*), učinjeno od strane adolescenata. Delinkventno zlostavljanje može biti samo jedna u nizu njihovih antisocijalnih aktivnosti sprovedenih pod okriljem ulične bande kojoj pripadaju i praćeni zlopotrebom alkohola i opojnih droga (Ascione, 2001: 7).

## **Deca kao posmatrači zlostavljanja životinja**

Izlaganje dece scenama nasilja uopšte, a posebno scenama zlostavljanja životinja, može se značajno odraziti na njihovo kasnije ponašanje. Naime, postoje istraživanja koja govore u prilog tezi da su deca koja su bila svedoci zlostavljanja životinja znatno sklonija da i sama učine takav vid nasilja od one

koja nisu imala takvo iskustvo (Ascione, Shapiro, 2009: 572). Do prisustvovanja dece situacijama u kojima je životinja zlostavljana može doći kod kuće ili u okviru lokalne zajednice, ali i posredstvom različitih sredstava masovne komunikacija poput televizije i interneta (*Ibid.*). Nasilje prema životinjama učinjeno u prisustvu dece može varirati po intenzitetu od „običnog“ udaranja štenadi na ulici<sup>12</sup> pa do ubijanja mačeta tako što mu je otkinuta glava na očigled sopstvene dece i drugih članova porodice<sup>13</sup>. Posebne slučajeve izlaganja dece scenama zlostavljanja životinja predstavlja njihovo uključivanje u posmatranje borbi pasa ili drugih životinja, koje se sprovodi u okvirima socijalnog miljea pojedinih zajednica i subkultura. Na taj način vrši se sistematsko podsticanje bezosećajnosti kod novih generacija, koje se podučavaju da nasilje prihvate kao uobičajenu i inherentnu pojavu (Gibson, 2005).

Specifičnu težinu imaju situacije u kojima je dete posmatrač zlostavljanja životinja koje se sprovodi od strane člana porodice i to kao deo porodičnog nasilja, odnosno u okviru i (ili) sa ciljem zlostavljanja ostalih članova porodice. Nasilje u porodici podrazumeva primenu fizičke i psihičke sile prema članovima porodice uz ugrožavanje i povređivanje domena sigurnosti i odnosa poverenja i ispoljavanje kontrole i moći nad članovima porodice, bez obzira da li je u važećem zakonodavstvu predviđeno kao krivično delo i da li je izvršilac nasilja prijavljen organima gonjenja (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović, Kostić, 2009: 120). Jedna studija pokazala je da u 60% porodica zlostavljanje dece koegzistira sa zlostavljanjem životinja, kao i da su u dve trećine od njih očevi zlostavljali životinje, dok su u ostatku slučajeva životinje zlostavljale deca (Deviney, Dickert, Lockwood, 1983: 321–329) (koja su, po pravilu i sama prethodno bila žrtve ili posmatrači porodičnog nasilja).

U slučajevima porodičnog nasilja, životinje (kućni ljubimci) se često koriste kao sredstvo (instrument) za sprovođenje psihičkog nasilja u formi zastrašivanja, kao i emotivnog zlostavljanja, ali i u svrhu i narušavanja fizičkog integriteta zlostavljanog člana porodice–žrtve. Takođe, životinje u takvim porodicama neretko služe kao objekti za „pražnjenje“ akumulirane ili naučene agresije (Beirne, 2004: 41–42). U tom kontekstu, deca najpre mogu biti direktne žrtve fizičkog, emocionalnog ili seksualnog nasilja sprovedenog od strane roditelja ili drugih članova porodice, ali, ona istovremeno mogu biti viktimizirana

<sup>12</sup> Videti slučaj br. 16648 od 17.11.2010. godine, preuzeto sa : <http://www.pet-abuse.com/cases/16648/GA/US/> , pristup: 27.07.2011. godine

<sup>13</sup> Videti slučaj br. 16175 od 01.01.2010.godine, preuzeto sa: <http://www.pet-abuse.com/cases/16175/AU/NZ/> , pristup: 27.07.2011. godine

posredstvom zlostavljanja životinja. Reč je pre svega o psihičkom tj. emotivnom zlostavljanju dece povređivanjem ili ubijanjem pred njima njihovog kućnog ljubimca ili čak primoravanjem deteta (silom ili pretnjom) da ono samo to učini. U takvim okolnostima istovremeno su ostvarena obeležja bića krivičnog dela nasilja u porodici<sup>14</sup> i krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja<sup>15</sup>.

Porodica predstavlja najvažniji agens socijalizacije (Nikolić, 2006: 42), a učenje identifikacijom zaslužno je za povezanost agresivnosti i ostalih devijantnih i delinkventnih ponašanja roditelja sa antisocijalnim i agresivnim ponašanjem dece (Hrnčić, 2009: 86). U porodicama koje su obeležene prisustvom porodičnog nasilja i drugih oblika patološkog ponašanja otežano je ostvarivanje uspešne socijalizacije i kooperativnog odnosa deteta prema sredini. Posledice izloženosti deteta nasilju teške su i trajne, a pojedini autori smatraju da se porodično nasilje prenosi iz generacije na generaciju (Miković, 2004: 318). U tom smislu, prisustvo deteta zlostavljanju životinja u krugu porodice i u kontekstu porodičnog nasilja, može se sagledati i kao značajan kriminogeni faktor koji može indukovati kasnije nasilničko ispoljavanje tog deteta ne samo prema životinjama već i u međuljudskim odnosima.

## Društvena reakcija

Promene u sferi etike u smislu postepenog prelaska sa antropocentrizma na biocentrizam doprinele su usvajanju niza pravnih akata nacionalnog i nadnacionalnog karaktera od neposrednog ili posrednog značaja za zaštitu životinja od ubijanja i zlostavljanja. Posle II svetskog rata, pod okriljem Ujedinjenih nacija je usvojen veliki broj konvencija koje tretiraju problematiku zaštite prirode, ali i onih koje se tiču neposredne zaštite životinja (Paunović, 2004: 125). Međutim, još uvek nije usvojen ni jedan univerzalni pravno obavezujući dokument koji bi predstavljao garanciju dobrobiti, pa čak i određenih „prava životinja“. Takvi akti postoje samo u vidu predloga koji nemaju pravnu već isključivo rastuću moralnu snagu. U pitanju su : 1) Univerzalna deklaracija o pravima životinja od 1978. godine, usvojena od strane Međunarodnog saveza za prava živo-

<sup>14</sup> Čl. 194. Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009

<sup>15</sup> Čl. 269. Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009

tinja<sup>16</sup> i 2) Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja, usvojena 2000. godine od strane Svetskog društva za zaštitu životinja<sup>17</sup> (Paunović, 2004: 195 – 196).

Evropa za sada predstavlja jedini region koji je međunarodnim konvencijama pristupio rešavanju pitanja vezanih za dobrobit i blagostanje životinja (Paunović, 2005: 34) i to zahvaljujući aktivnostima Saveta Evrope, pod čijim okriljem su usvojene: 1) Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu iz 1968. godine<sup>18</sup>; 2) Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima iz 1976. godine<sup>19</sup>; 3) Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje iz 1979. godine<sup>20</sup>; 4) Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa iz 1979. godine<sup>21</sup>; 5) Evropska konvencija za zaštitu kičmenjaka koji se koriste za eksperimentalne i druge

---

<sup>16</sup> Universal Declaration of the Rights of Animals, adopted by the International League for Animal Rights and affiliated national leagues on the occasion of the Third International Meeting on the Rights of Animals (London 21-23 September, 1977, proclaimed on 15 October 1978, and revised in 1989 by the International League, preuzeto sa: [http://www.ch-br.net/quatroptasecia/e/infos/animal\\_rights.htm](http://www.ch-br.net/quatroptasecia/e/infos/animal_rights.htm) , pristup: 14.10.2011. godine

<sup>17</sup> Universal Declaration on Animal Welfare, videti: <http://www.wspa-international.org/wspaswork/udaw/Default.aspx>, pristup: 14.10.2011. godinei Provisional draft of a Universal Declaration on Animal Welfare 2007 – initial draft text arising from the Manila Conference on Animal Welfare (2003) and the Costa Rica Steering Committee Meeting (2005), preuzeto sa: [http://www.wspa.org.uk/Images/Proposed\\_UDAW\\_Text%20-%20ENGLISH\\_tcm9-2544.pdf#false](http://www.wspa.org.uk/Images/Proposed_UDAW_Text%20-%20ENGLISH_tcm9-2544.pdf#false) , pristup: 14.10.2011. godine

<sup>18</sup> Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu, „Službeni list SRJ–Međunarodni ugovori“, br. 1/1992 , European Convention for the Protection of Animals during International Transport, Paris, 13.12.1968, Council of Europe, European Treaty Series No. 65 (Text amended according to the provisions of Additional Protocol (European Treaty Series No. 103), which entered into force on 7 November 1989), preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=065&CM=1&CL=ENG>, pristup: 06.10.2011. godine

<sup>19</sup> Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima, „Službeni list SRJ–Međunarodni ugovori“, br. 6/1996 i European Convention For The Protection Of Animals Kept For Farming Purposes, Strasbourg, 10.III.1976., Council of Europe, European Treaty Series – No. 87, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=087&CM=8&CL=ENG> , pristup : 18.09.2011. godine

<sup>20</sup> Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje, „Službeni list SRJ–Međunarodni ugovori“, br. 6/1996 i – European Convention for the Protection of Animals for Slaughter, Strasbourg, 10.05.1979, Council of Europe, European Treaty Series – No. 102, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/102.htm> , pristup: 06.10.2011. godine

<sup>21</sup> Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern, 19.09.1979, European Treaty Series No. 104., preuzeta sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/104.htm>, pristup: 08.09.2011. godine Zakon o potvrđivanju Konvencije o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 102/2007



naučne svrhe iz 1986. godine<sup>22</sup> i 6) Evropska konvencija o zaštiti kućnih ljubimaca iz 1987. godine<sup>23</sup>. Poseban značaj za sankcionisanje povređivanja i ugrožavanja životne sredine uopšte, a u okviru toga i životinja, ima Konvencija Saveta Evrope za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava, usvojena 1998. godine<sup>24</sup>, koja još uvek nije stupila na snagu.<sup>25</sup> Republika Srbija je do sada ratifikovala sve navedene konvencije Saveta Evrope, osim Konvencije za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava, tako da implementacija standarda koji su u njima propisani za našu zemlju predstavlja ispunjenje međunarodnih obaveza.

Ipak, normativni okviri koji obezbeđuju krivičnopravno i prekršajnopravno sankcionisanje zlostavljanja životinja uspostavljeni su u Republici Srbiji relativno kasno, kako u odnosu na zemlje *common law* sistema, tako i u odnosu na razvijene zemlje evropsko-kontinentalne pravne tradicije<sup>26</sup>. Krivično delo ubijanja i zlostavljanja životinja uvedeno je u naše krivično zakonodavstvo tek 2006. godine<sup>27</sup>, dok su borbe životinja obuhvaćene kriminalnom zonom tek 2009. godine<sup>28</sup>. Tada je usvojen i Zakon o dobrobiti životinja<sup>29</sup>, kojim su uspo-

<sup>22</sup> Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe izmenjene Protokolom o izmeni Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/2010 i European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes, Council of Europe, Strasbourg, 18.03.1986., European Treaty Series - No. 123, text amended according to the provisions of the Protocol (European Treaty Series No. 170), as of its entry into force, on 2 December 2005., preuzeto sa : <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=123&CM=0&CL=ENG> , pristup, 14.09.2011. godine.

<sup>23</sup> European Convention for the Protection of Pet Animals, Strasbourg, 13.11.1987., Council of Europe, *European Treaty Series* – No. 125 preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm> , pristup: 08.09.2011. godine i Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca, „Službeni glasnik RS–Međunarodni ugovori“, br. 1/2010.

<sup>24</sup> Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 04.11.1998., Council of Europe, *European Treaty Series* – No. 172, Preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG> , pristup: 08. 09. 2011. godine.

<sup>25</sup> Videti: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=&DF=&CL=ENG> , pristup: 19.09.2011. godine

<sup>26</sup> Više o tome videti u: Paunović, M. (2004) Uporednopravni pregled zaštite prava i dobrobiti životinja, *Strani pravni život*, br. 1, str. 28–61.

<sup>27</sup> Čl. 269. st. 1. i 2., Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009.

<sup>28</sup> Čl. 269. st. 3.

<sup>29</sup> Zakon o dobrobiti životinja, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 41/2009.

stavljena osnovna načela odnosa čoveka prema životinjama i enumerisana ponašanja koja predstavljaju njihovo kršenje i koja za sobom povlače prekršajnopravnu odgovornost. Inače, zloupotrebljavanje i mučenje životinja kao i organizovanje, finansiranje ili postupanje u svojstvu domaćina borbe između životinja iste ili različitih vrsta, zabranjeno je i Zakonom o veterinarstvu<sup>30</sup>, koji za ova ponašanja predviđa prekršajne sankcije.<sup>31</sup> I Zakon o javnom redu i miru predviđa izricanje prekršajne sankcije (novčane kazne) licu koje na javnom mestu zlostavlja životinje, odnosno na drugi način sa njima surovo postupa.<sup>32</sup> Pored toga, Zakonom o javnom redu i miru inkriminisano je i držanje bez nadzora ili bez zaštitnih sredstava opasnih životinja koje drugog mogu prestrašiti ili povrediti<sup>33</sup>, dok je držanje pasa koji mogu predstavljati opasnost za okolinu detaljno regulisano odgovarajućim Pravilnikom.<sup>34</sup>

Usvajanje navedenih zakonskih odredbi predstavlja prvi korak ka suzbijanju okrutnosti prema životinjama u našoj zemlji, ali i ka zaštiti svih članova društva od niza negativnih posledica koje različita nedozvoljena postupanja čoveka prema životinjama mogu proizvesti u odnosu na čitavu zajednicu. Međutim, imajući u vidu sve opisane negativne i dalekosežne posledice činjenja i posmatranja nasilja prema životinjama od strane dece i adolescenata, može se postaviti pitanje da li je *post delictum* reakcija dovoljna i koliki je njen realni domašaj u ovoj oblasti.

Kada je reč o deci kao učiniocima zlostavljanja životinja, treba imati na umu da se i krivična i prekršajna odgovornost u našoj zemlji stiču sa navršenom četrnaestom godinom života<sup>35</sup> te da prema osobama ispod navedenog uzrasta mogu biti primenjene samo odgovarajuće mere socijalne zaštite<sup>36</sup>. Osim toga, svi međunarodni instrumenti koji se bave problemom maloletničke delinkvencije u prvi plan stavljaju delovanje *ante delictum* u vidu pri-

---

<sup>30</sup> Čl. 138. st. 1. i 6. Zakon o veterinarstvu, „Službeni glasnik RS“, br. 91/2005 i 30/2010

<sup>31</sup> Čl. 158. tačke 32. i 33. u vezi sa čl. 160. st. 2.

<sup>32</sup> Čl. 17. Zakon o javnom redu i miru, „Službeni glasnik RS“, br. 51/1992, 53/1993, 67/1993, 48/1994, 101/2005 i 85/2005

<sup>33</sup> Čl. 17.

<sup>34</sup> Pravilnik o načinu držanja pasa koji mogu predstavljati opasnost za okolinu, „Službeni glasnik RS“, br. 65/2010.

<sup>35</sup> Čl. 2. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005 i Čl. 63. st. 1. Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009.

<sup>36</sup> Videti: Čl. 41. st. 2. Zakon o socijalnoj zaštiti „Službeni glasnik RS“ br. 24/2011.

marne i sekundarne prevencije, naglašavajući da pribegavanje krivičnopravnoj represiji treba da bude krajnje sredstvo u suzbijanju prestupništva maloletnika.<sup>37</sup> Reč je o raznovrsnim merama usmerenim bilo prema svim maloletnicima (primarna prevencija) bilo samo prema onima kod kojih su „dijagnostifikovani rani simptomi“, odnosno „visok rizik od kriminalne socijalizacije“ (sekundarna prevencija) (Nikolić, 2000: 342-343), čija je zajednička svrha sprečavanje da do njihovog delinkventnog ispoljavanja uopšte dođe. Ključna uloga u sprovođenju ovih mera poverena je porodici, školi, zajednici i sredstvima masovne komunikacije, odnosno onim društvenim faktorima koji su univerzalno prihvaćeni kao najuticajniji agensi socijalizacije maloletnika, odnosno dece<sup>38</sup>.

U tom kontekstu, veoma je pozitivno što Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, kao jedan od ciljeva obrazovanja i vaspitanja, između ostalog, predviđa i razvoj svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine, ekološke etike i, posebno, zaštite životinja<sup>39</sup>. Povrh toga, ovim zakonom je, kao jedna od obaveza učenika, predviđeno i staranje o očuvanju životne sredine i ponašanje u skladu sa pravilima ekološke etike, čime se, na posredan način, oni obavezuju da poštuju i dobrobit životinja, budući da one predstavljaju integralni deo životne sredine. Sa druge strane, navedeni propis obavezuje ustanove za obrazovanje i vaspitanje da odmah podnesu prijavu nadležnom organu, ako se kod deteta ili učenika primete znaci nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja<sup>40</sup>, čime se doprinosi blagovremenom identifikovanju

<sup>37</sup> Videti: Smernice UN za prevenciju maloletničke delinkvencije (Rijadske smernice), Rezolucija Generalne skupštine UN br. 45/112 od 14. decembra 1990. godine, Standardna minimalna pravila UN za maloletničko krivično pravosuđe (Pekinška pravila), Rezolucija Generalne skupštine UN 40/33 od 29. novembra 1985. godine, Svetski program akcije za mlade Ujedinjenih nacija, Rezolucije Generalne skupštine UN A/RES/50/81 i A/RES/62/126 od 14. decembra 1996. godine i 18. decembra 2007. godine, Preporuka Generalnog sekretara UN – Opšti pristup Ujedinjenih nacija maloletničkom pravosuđu, septembar, 2008. godine, Evropske smernice o društvenim sankcijama i merama za sprovođenje maloletničkog krivičnog pravosuđa (Bečke smernice), Rezolucija Ekonomskog i socijalnog saveta UN br. 1997/30 od 21. jula 1997. godine, Konvencija o pravima deteta, „Službeni list SFRJ-međunarodni ugovori“, br. 15 /1990, Opšti komentar br. 10, „Prava deteta u maloletničkom pravosuđu“ Komiteta za prava deteta usvojen na 44. zasedanju u Ženevi (od 15. januara do 2. februara 2007. godine), CRC/C/GC/10, 25. april, 2007. godine.

<sup>38</sup> Videti: Smernice UN za prevenciju maloletničke delinkvencije (Rijadske smernice), Rezolucija Generalne skupštine UN br. 45/112 od 14. decembra 1990. godine.

<sup>39</sup> Čl. 4. st. 1. tačka 11. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2009 i 52/2011.

<sup>40</sup> Čl. 45. st. 4.

vanju dece–žrtava, pre svega porodičnog i vršnjačkog nasilja, a ujedno i omogućava otkrivanje drugih oblika nasilja za koje je potvrđeno da ih prate, uključujući tu i nasilje prema životinjama–najčešće kućnim ljubimcima.

Dobar primer primarne i prevencije zlostavljanja životinja od strane dece u našoj zemlji predstavljaju i naponi nevladinog sektora usmereni na integrisanje obrazovanja i vaspitanja o dobrobiti životinja u nastavne programe osnovnih i srednjih škola, kao i sprovođenje odgovarajuće obuke nastavnika i vaspitača u tom cilju.<sup>41</sup> Treba naglasiti i značaj neformalnog obrazovnog rada sa decom i mladima kroz prikladne radionice kojima se kod njih razvija odgovoran odnos prema životinjama, moralno rasuđivanje i osećanje empatije, uz podsticanje znanja, veština, stavova i vrednosti u vezi sa dobrobiti životinja.<sup>42</sup>

Kada je u pitanju delovanje nakon što je dete u svom ponašanju već ispoljilo okrutnost prema životinjama, mogu se razlikovati dve situacije. Prva se odnosi na decu u smislu krivičnog prava–lica koja nisu navršila 14 godina života i koja ne mogu biti krivično, a ni prekršajno odgovorna<sup>43</sup>. Kao što je već istaknuto, prema njima se mogu primeniti samo odgovarajuće mere iz sfere socijalne zaštite, uz obavezno angažovanje psihologa, budući da okrutnost prema životinjama u najranijem uzrastu može biti jedan od simptoma poremećaja ponašanja (*conduct disorder*) i prediktor nasilničkog ponašanja (Ascione, 2001: 6).

Druga situacija uključuje lica koja su navršila 14 ali nisu navršila 18 godina života, odnosno maloletnike u krivičnom pravnom smislu<sup>44</sup>. U slučaju da maloletnik učini krivično delo ubijanja i zlostavljanja životinja, prema njemu se, u skladu sa Zakonom o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnom pravnoj zaštiti maloletnih lica, pod odgovarajućim uslovima mogu primeniti vaspitni nalozi<sup>45</sup> kao *sui generis* mere (Jovašević, 2008: 73) „parapenalnog karaktera“.

---

<sup>41</sup> Videti: Izveštaj o radu Organizacije za brigu i poštovanje prema životinjama „ORCA“ u 2008. i 2009. godini, preuzeto sa: <http://orca.rs/cms/uploaded/PDFovi/Izvestaj%20o%20radu%20ORCA%202008%20i%202009.pdf>, pristup: 25.07.2011. godine.

<sup>42</sup> Videti: Izveštaj o radu Organizacije za brigu i poštovanje prema životinjama „ORCA“ u 2007. godini–Info centar za zaštitu životinja, preuzeto sa: <http://orca.rs/cms/uploaded/PDFovi/Izvestaj%20o%20radu%20ORCA%202007%20Info%20centar%20za%20zastitu%20zivotinja.pdf>, pristup: 25.07.2011. godine.

<sup>43</sup> Čl. 2., Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnom pravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005.

<sup>44</sup> Čl. 3.

<sup>45</sup> Čl. 5.

Ako nisu ispunjeni uslovi za primenu vaspitnih naloga, takvom maloletniku može se izreći neka od vaspitnih mera<sup>46</sup>.

Iz prirode krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja proizlazi da bi kroz primenu vaspitnog naloga uključivanje bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog lokalnog ili ekološkog sadržaja<sup>47</sup> najbolje mogla da se razvije lična odgovornost maloletnika u odnosu na životinje i životnu sredinu uopšte. To se odnosi i na primenu istoimene posebne obaveze<sup>48</sup>, bilo da se ona izriče kao samostalna vaspitna mera, bilo da se određuje uz vaspitnu meru pojačanog nadzora.<sup>49</sup> U slučaju da je lice koje je navršilo 14, ali nije navršilo 18 godina života, svojim ponašanjem ostvarilo obeležja bića nekog od prekršaja predviđenih Zakonom o dobrobiti životinja, Zakonom o veterinarstvu ili Zakonom o javnom redu i miru, takođe bi bilo najprimernije da mu se, u skladu sa Zakonom o prekršajima, odredi vaspitna mera – posebna obaveza da se, bez naknade, uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove ekološkog, socijalnog ili lokalnog značaja<sup>50</sup>. I u slučaju krivičnog dela i u slučaju prekršaja, za doslednu, pravilnu i efikasnu primenu, navedene vaspitne mere (odnosno vaspitnog naloga) od presudnog je značaja uspostavljanje i održavanje saradnje između organa maloletničkog krivičnog pravosuđa, organa starateljstva i odgovarajućih državnih i nevladinih organizacija zaduženih za promovisanje, očuvanje i zaštitu dobrobiti životinja.

U Sjedinjenim Američkim Državama se već godinama sprovode programi postupanja sa decom koja su ispoljila okrutnost prema životinjama ili kod koje je identifikovan povećan rizik od takvog ponašanja. Prednost takvih programa jeste zaobilazanje pokretanja i vođenja krivičnog postupka prema maloletniku, kao i mogućnost da u njih budu uključena ne samo ona deca koja su već u sukobu sa zakonom već i deca i mladi koji se nalaze u „preddevijantnoj“ i „preddelinkventnoj“ fazi ili čiji uzrast onemogućava primenu krivičnopravnih mera. Programi rada sa rizičnim grupama mladih (sekundarna prevencija) razlikuju se prema trajanju i intenzitetu. Na primer, program „*Forget Me Not Farm*“, uspostavljen 1992. godine, sastoji se u podučavanju dece iz porodica

<sup>46</sup> Čl. 11–23.

<sup>47</sup> Čl. 7. st. 1. tačka 3.

<sup>48</sup> Čl. 14. st. 1. tačka 5.

<sup>49</sup> Čl. 19.

<sup>50</sup> Čl. 68. st. 1. tačka 6. Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009.

ili zajednica sa povišenom stopom nasilja da odgovorno brinu o životinjama<sup>51</sup>. Program *PAL (People and Animals Learning)*, osnovan 1993. godine, sprovodi se u tronedeljnom kampu za mlade iz „rizičnih grupa“ tokom kojeg oni stiču iskustva kroz rad u centru za lečenje i oporavak divljih životinja i u azilu za životinje<sup>52</sup>. Interesantan je i projekat „*Second Chance*“ koji maloletnim prestupnicima poverava na staranje pse iz prihvatilišta za napuštene životinje kako bi se kod tih maloletnika razvila empatija, odgovoran odnos prema zajednici, ljubaznost u ophođenju i svest o zdravim socijalnim interakcijama (Ascione, Shapiro, 2009: 579).

## Zaključak

Zlostavljanje životinja od strane dece, kao i zlostavljanje dece od strane odraslih koji istovremeno zlostavljaju i životinje, često se pojavljuju paralelno. Odnosi ovih oblika nasilja, čija je predominantna zajednička karakteristika nemoć žrtve (deteta) odnosno objekta radnje (životinje), izuzetno su složeni. Pravilno prepoznavanje ponašanja koja se mogu podvesti pod zlostavljanje životinja značajno je ne samo sa aspekta zaštite dobrobiti životinja, već i ako se uzme u obzir da zlostavljanje životinja može biti znak nasilja u porodici odnosno zlostavljanja dece. Takođe, činjenica da dete zlostavlja životinje može biti signal da je i ono samo žrtva nekog oblika zlostavljanja. Sa druge strane, rešavanjem slučajeva nasilja u porodici i radom sa žrtvama može se otkriti da je ono bilo praćeno i zlostavljanjem životinja. Zbog toga je veoma važno da nadležni organi prilikom intervenisanja u takvim slučajevima imaju na umu uzročno posledične veze koje između ova dva oblika nasilja postoje.

Identifikovanje dece koja su ispoljila okrutnost prema životinjama ili kod koje postoji povećan rizik od takvog ponašanja značajno je, kako sa aspekta tercijarne i sekundarne prevencije, tako i sa aspekta otkrivanja i sprečavanja njihove viktimizacije i reviktimizacije u krugu porodice ili vršnjaka. Takav zadatak trebalo bi poveriti pre svega vaspitnim i obrazovnim ustanovama, kao što i predviđa važeći Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, budući da one po pravilu jedine, pored porodice, imaju detaljniji uvid u ponašanje,

<sup>51</sup> Više o tome videti na: <http://forgetmenotfarm.org/> , pristup: 30.07.2011. godine i <http://www.sonomahumane.org/education/camps.html> , pristup: 30.07.2011. godine.

<sup>52</sup> Više o tome videti na: <http://www.wihumane.org/education/pal.aspx> , pristup: 30.07.2011. godine.

navike i sklonosti dece, te su u mogućnosti da blagovremeno uoče prve „signale“ pripadnosti rizičnim grupama.

Teorijski posmatrano, formulacija upotrebljena u Krivičnom zakoniku Republike Srbije dopušta da se pod krivično delo nasilja u porodici<sup>53</sup> podvedu i one situacije kada su članovima porodice (a naročito deci) spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje ugroženi izlaganjem scenama zlostavljanja životinja, budući da se takva činjenja učinioca bez sumnje mogu smatrati drskim ili bezobzirnim ponašanjem. Ipak, da li će do toga doći zavisi pre svega od tumačenja navedene zakonske odredbe u praksi nadležnih pravosudnih organa i njihove svesti o značaju i težini problema zlostavljanja životinja u kontekstu porodičnog nasilja.

Pored toga, bilo bi opravdano sankcionisati izlaganje dece scenama zlostavljanja životinja i kada ono ne predstavlja vid porodičnog nasilja. Na primer, Kazneni zakonik Kalifornije propisuje poseban prestup (*misdemeanor*) pod nazivom „ponižavajuće, poročno ili nemoralno ponašanje u prisustvu dece“ (*Degrading, Vicious or Immoral Practices in Presence of Children*)<sup>54</sup>, u koje se može svrstati i odvođenje dece da posmatraju borbe između pasa (Gibson, 2005).

Dramatične posledice zlostavljanja životinja od strane dece i prisustvovanja dece takvim scenama govore u prilog shvatanju da u ovoj oblasti najveću pažnju treba posvetiti primarnoj prevenciji kroz podizanje društvene svesti (kako dece tako i odraslih) o značaju dobrobiti životinja i očuvanja životne sredine za opstanak čitavog čovečanstva, ali i o povezanosti između zlostavljanja životinja sa drugim društveno štetnim i opasnim aktivnostima. Time se istovremeno predupređuje i nasilje prema životinjama i sve druge socijalno-patološke i kriminalne pojave koje ga prate. Ključnu ulogu u takvom poduhvatu, pored nadležnih državnih organa, imaju i mediji i obrazovni sistem, kao i nevladin sektor, sa posebnim akcentom na udruženja građana koja se bave zaštitom životinja. Uspesna prevencija podrazumeva njihovo sinhronizovano i multidisciplinarno delovanje u saradnji sa pravosudnim organima i službama socijalne zaštite, a uz podršku celokupne društvene zajednice.

<sup>53</sup> Čl. 194. – Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009.

<sup>54</sup> California Penal Code, Section 273. g, preuzeto sa: <http://law.onecle.com/california/penal/273g.html>, pristup: 30.07.2011. godine.

## Literatura

Aleksić, J., Jović, S. (2008) Forenzički aspekti zlostavljanja životinja, *Veterinarski glasnik – časopis fakulteta veterinarske medicine Univerziteta u Beogradu*, 3-4, str. 217 -222.

Ascione, F. (1993) Children who are cruel to animals: A review of research and implications for developmental psychopathology. *Anthrozoos*, 6, str. 226- 247.

Ascione, F. (2001) *Animal Abuse and Youth Violence*. Juvenile Justice Bulletin - Washington D.C. :U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency prevention.

Ascione, F., Shapiro, K. (2009) People and Animals, Kindness and Cruelty: Research Directions and Policy Implications. *Journal of Social Issues*, 3, str. 569-587.

Ascione, F., Thompson, T., Black, T. (1997) Childhood cruelty to animals: Assessing Cruelty Dimensions and Motivations. *Anthrozoos*, 10, str. 170-177.

Batrićević, A. (2010) Borbe pasa kao teži oblik krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja, *Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja* vol. XXIX, 1-2, str. 211-227.

Beirne, P. (2004) From Animal Abuse to Interhuman Violence? A Critical Review of the Progression Thesis. *Society and Animals–Journal of Humane–Animal Studies*, 1, str. 39-65.

California Penal Code, Section 273. g, preuzeto sa: <http://law.onecle.com/california/penal/273g.html>, pristup: 30.07.2011. godine

Čirić, Z (2004) Osnovi sudske psihijatrije. Niš: GIP Bona fides.

Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern, 19.09.1979, European Treaty Series No. 104., preuzeta sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/104.htm>, pristup: 08.09.2011. godine

Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 04.11.1998., Council of Europe, European Treaty Series - No. 172, Preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG> , pristup: 08.09.2011. godine

Convention on the protection of the environment through criminal law (European Treaty Series No. 172) - Explanatory Report, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm> , pristup: 08.09.2011. godine

Deviney, E., Dickert, J., Lockwood, R. (1983) The care of pets within child abusing families. *International Journal for the study of animal problems*, 4, str. 321-329.



European Convention for the Protection of Animals during International Transport, Paris, 13.12.1968, Council of Europe, European Treaty Series No. 65 (Text amended according to the provisions of Additional Protocol (European Treaty Series No. 103), which entered into force on 7 November 1989), preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=065&CM=1&CL=ENG>, pristup: 06.10.2011. godine.

European Convention for the Protection of Animals for Slaughter, Strasbourg, 10.05.1979, Council of Europe, European Treaty Series – No. 102, preuzeto sa : <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/102.htm> , pristup: 06.10.2011. godine.

European Convention For The Protection Of Animals Kept For Farming Purposes, Strasbourg, 10.III.1976., Council of Europe, European Treaty Series - No. 87, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=087&CM=8&CL=ENG> , pristup : 18.09.2011. godine.

European Convention for the Protection of Pet Animals, Strasbourg, 13.11.1987., Council of Europe, *European Treaty Series - No. 125*preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm> , pristup: 08.09.2011. godine.

European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes, Council of Europe, Strasbourg, 18.03.1986., European Treaty Series – No. 123, text amended according to the provisions of the Protocol (European Treaty Series No. 170), as of its entry into force, on 2 December 2005., preuzeto sa : <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=123&CM=0&CL=ENG> , pristup: 14.09.2011. godine.

European Social Charter (revised), Strasbourg, 3 May 1996, preuzeto sa: <http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/Presentation/ESCRBooklet/English.pdf> , pristup: 13.09.2011. godine.

Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu, „Službeni list SRJ Međunarodni ugovori“, br. 1/1992.

Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima, „Službeni list SRJ Međunarodni ugovori“, br. 6/1996.

Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje, „Službeni list SRJ Međunarodni ugovori“, br. 6/1996.

Evropske smernice o društvenim sankcijama i merama za sprovođenje maloletničkog krivičnog pravosuđa (Bečke smernice), Rezolucija Ekonomskog i socijalnog saveta UN br. 1997/30 od 21. jula 1997. godine.

Gibson, H. (2005) Dog Fighting Detailed Discussion, Animal Legal and Historical Center, Michigan State University College of Law, preuzeto sa: <http://www.animallaw.info/articles/ddusdogfighting.htm> , pristup: 28.07.2011. godine.

Hellman, D., Blackman, N. (1966) Enuresis, Fire Setting and Cruelty to Animals: a Triad Predictive of Adult Crime. *American Journal of Psychiatry*, 122, str. 1431-1435.

Howell, J. (2003) *Preventing and Reducing Juvenile delinquency: A Comprehensive Framework*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Hrnčić, J. (2009) *Prestupništvo mladih, rizici, tokovi i ishodi*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

<http://forgetmenotfarm.org/> , pristup: 30.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/15716/IA/US/> , pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/16054/NS/CA/> , pristup: 27.07.2010. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/16096/GA/US/> , pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/16175/AU/NZ/> , pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/16389/TX/US/> , pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/16593/NC/US/> pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/16648/GA/US/> , pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.pet-abuse.com/cases/17081/WA/US/> , pristup: 27.07.2011. godine.

<http://www.sonomahumane.org/education/camps.html> , pristup: 30.07.2011. godine.

<http://www.wihumane.org/education/pal.aspx> , pristup: 30.07.2011. godine.

<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=&DF=&CL=ENG> , pristup: 19.09.2011. godine.

Ignjatović, Đ. (2009) Fenomenologija i etiologija kriminaliteta maloletnika. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1, str. 3-25.

Izveštaj o radu Organizacije za brigu i poštovanje prema životinjama „ORCA“ u 2008. i 2009. godini, preuzeto sa: <http://orca.rs/cms/uploaded/PDFovi/Izvestaj%20o%20radu%20ORCA%202008%20i%202009.pdf> , pristup: 25.07.2011. godine.

Izveštaj o radu Organizacije za brigu i poštovanje prema životinjama „ORCA“ u 2007. godini–Info centar za zaštitu životinja, preuzeto sa: <http://orca.rs/cms/uploaded/PDFovi/Izvestaj%20o%20radu%20ORCA%202007%20Info%20centar%20za%20zastitu%20zivotinja.pdf> , pristup: 25.07.2011. godine.

Jovašević, D. (2008) *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Beosing.

Jovašević, D. (2009) *Sistem ekoloških delikata–ekološko kazneno pravo*. Niš: Pravni fakultet u Nišu – Centar za publikacije.

- Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2009), *Kriminologija*. Niš: Peli-kan Print.
- Konvencija o pravima deteta, „Službeni list SFRJ-međunarodni ugovori“, br. 15 /1990
- Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009
- Miković, M. (2004) *Maloljetnička delinkvencija i socijalni rad*. Sarajevo: Magistrat.
- Nikolić, Z. (2000) *Kriminologija sa socijalnom patologijom*. Beograd: Narodna knjiga.
- Nikolić, Z. (2006) *Prevenција kriminaliteta – metodika rada savetovališta za roditelje i decu*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Opšti komentar br. 10 , „Prava deteta u maloletničkom pravosuđu“ Komiteta za prava deteta usvojen na 44. zasedanju u Ženevi (od 15. januara do 2. februara 2007. godine), CRC/C/GC/10, 25 April, 2007. godine
- Ortiz, F. (2010) Making the Dogman Heel: Recommendations for Improving the Effectiveness of Dogfighting Laws. *Stanford Journal of Animal Law and Policy*, 3, str. 1–75.
- Paunović, M. (2004) *Prava životinja–savremeni međunarodni standardi*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i „Đuro Salaj“ AD.
- Paunović, M. (2005) Upporednopravni pregled zaštite prava i dobrobiti životinja. *Strani pravni život*, 1, str. 28–61.
- Pravilnik o načinu držanja pasa koji mogu predstavljati opasnost za okolinu, „Službeni glasnik RS“, br. 65/2010
- Preporuka Generalnog sekretara UN – Opšti pristup Ujedinjenih nacija maloletničkom pravosuđu, septembar, 2008. godine
- Provisional draft of a Universal Declaration on Animal Welfare 2007 – initial draft text arising from the Manila Conference on Animal Welfare (2003) and the Costa Rica Steering Committee Meeting (2005), preuzeto sa: [http://www.wspa.org.uk/Images/Proposed\\_UDAW\\_Text%20-%20ENGLISH\\_tcm9-2544.pdf#false](http://www.wspa.org.uk/Images/Proposed_UDAW_Text%20-%20ENGLISH_tcm9-2544.pdf#false) , pristup: 14.10.2011. godine
- Škulić, M. (2003) *Maloletnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih dela*. Beograd: Dosije.
- Smernice UN za prevenciju maloletničke delinkvencije (Rijadske smernice), Rezolucija Generalne skupštine UN br. 45/112 od 14. decembra 1990. godine.
- Snyder, H., Sickmund, M. (2006) *Juvenile Offenders and Victims: 2006 National Report*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency.

Standardna minimalna pravila UN za maloletničko krivično pravosuđe (Pekinška pravila), Rezolucija Generalne skupštine UN 40/33 od 29. novembra 1985. godine.

Striwing, H. (2002) Animal Law and Animal Rights on the Move in Sweden. *Animal Law Review at Lewis and Clark Law School*, 8, str. 93-106.

Svetski program akcije za mlade Ujedinjenih nacija, Rezolucije Generalne skupštine UN A/RES/50/81 i A/RES/62/126 od 14. decembra 1996. godine i 18. decembra 2007. godine.

Universal Declaration of the Rights of Animals, adopted by the International League for Animal Rights and affiliated national leagues on the occasion of the Third International Meeting on the Rights of Animals (London 21-23 September, 1977, proclaimed on 15 October 1978, and revised in 1989 by the International League, preuzeto sa: [http://www.ch-br.net/quatropatasecia/e/infos/animal\\_rights.htm](http://www.ch-br.net/quatropatasecia/e/infos/animal_rights.htm) , pristup: 14.10.2011. godine.

Universal Declaration on Animal Welfare, videti: <http://www.wspa-international.org/wspaswork/udaw/Default.aspx> , pristup: 14.10.2011. godine.

Visković, N. (2009) Kulturna zoologija – što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Zakon o dobrobiti životinja, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 41/2009

Zakon o javnom redu i miru, „Službeni glasnik RS“, br. 51/1992, 53/1993, 67/1993, 48/1994, 101/2005 i 85/2005.

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005.

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2009 i 52/2011.

Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik RS“ br. 24/2011.

Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogleadne i druge naučne svrhe izmenjene Protokolom o izmeni Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogleadne i druge naučne svrhe, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/2010.

Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca, „Službeni glasnik RS Međunarodni ugovori“, br. 1/2010.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 102/2007.

Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009.

Zakon o veterinarstvu, „Službeni glasnik RS“, br. 91/2005 i 30/2010.

---

ANA BATRIĆEVIĆ

## **Children and animal abuse – criminological, victimological and criminal justice aspects**

Animal abuse represents a complex social, psychological, criminological, victimological and legal phenomenon whose gravity is increased if a child appears either as the perpetrator or as the observer of violence against animals. Etiology and phenomenology of animal abuse suggest that it tends to overlap with various deviant, delinquent and criminal activities, including physical, emotional and sexual abuse of family or other community members, alcohol and drug abuse, illegal gambling and betting and membership of children and adolescents in street gangs. The author discusses fundamental reasons, causes and motives for animal abuse committed by children as well as the devastating impact of children's exposure to the scenes of animal abuse on their future delinquent behavior. She emphasizes the link between animal abuse and family violence and analyzes the position of a child as a direct or indirect victim in such situations. In addition, the author estimates the efficiency of existing mechanisms of prevention and state reaction to such behaviours and suggests solutions, which are accepted in comparative law, as potential role models.

**Key words:** children, animal abuse, family violence, victims, social reaction.